

3. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину.-К.: Вища школа, 1979.-641с.

4. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. - М.: Просвещение, 1979.-160 с.

Мироненко Н.В.,

викладач,

Кіровоградський ДПУ

ім.Володимира Винниченка

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ З 12-РІЧНИМ ТЕРМІНОМ

В статье рассматриваются основные аспекты профессионально-ориентационной работы на уроках трудового обучения в современных условиях. Показана роль учителя в формировании профессионального самоопределения учеников при изучении дисциплины „Трудовое обучение” в общеобразовательных учебных заведениях.

In the article the basic aspects of professionally-orientation work are examined on the lessons of labour studies in modern terms. The role of teacher is shown in forming of professional self-determination of students at the study of discipline the «Labour studies» in secondary comprehensive schools.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення процесу професійної орієнтації старшокласників при викладанні „Трудового навчання” в школі.

У концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) звертається увага, що входження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів, зокрема стосовно тривалості здобуття загальної середньої освіти, у відповідність до норм світового співтовариства (не менше 12 років). До цього часу вона не відповідала цим нормам і становила 10 років для учнів, які навчаються у трирічній початковій школі (а таких 75%), і 11 років - для решти дітей. Це не сприяє підвищенню рівня освіченості молодого покоління, поглиблює розрив між дошкіллям і початковою школою, загальноосвітньою і вищою школою. Усе це вимагає перегляду підходів до визначення мети і завдань шкільної освіти, формування її змісту, організації навчально-виховного процесу [1].

Зміни, що відбуваються в сучасній системі освіти, впливають на умови здійснення професійної педагогічної діяльності, вимагають мобільності, гнучкості, креативності, компетентності від кожного педагога. Перехід на 12-річну загальну освіту, впровадження нової системи оцінювання навчальних досягнень учнів, нових освітніх технологій, профільного навчання, вимагають суттєвих змін у підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників.

Основними завданнями загальноосвітніх навчальних закладів на момент переходу до 12-річної системи навчання було модернізація змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах освітніх інновацій, розробка науково-методичного забезпечення процесу впровадження нових навчальних предметів й підготовка вчителів до їх викладання.

Тому особливого значення набуває особистісно орієнтоване навчання. Зосередженість на потребах освіти і розвитку учнів передбачає пряму залежність проектування навчального змісту і методичного забезпечення від вікових та індивідуальних особливостей школярів. Основою всіх перетворень має стати реальне знання потенційних можливостей дітей, прогнозування потреб і моделей розвитку особистості учня. Саме на цьому ґрунтується застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій [1].

У зв'язку з цим організація навчально-виховно процесу вимагає оновлення навчальних планів і програм, зокрема варіативної складової, що зумовлює розробку нових спецкурсів та факультативів.

Згідно концепції загальної середньої освіти (12-річна школа), зміст шкільної освіти має бути осучаснений таким чином, щоб випускники 12-річної школи могли швидко адаптуватися у самостійному житті, цілеспрямовано використати власний потенціал як для самореалізації у професійному і особистому плані, так і в інтересах суспільства й держави. Саме тому вагомого значення набуває викладання такої шкільної дисципліни як „Трудове навчання”.

Проблема професійного самовизначення досліджувалася Л.І.Божовичом [2], М.Р. Гінзбургом [3], Є.І. Головахою [4], А.В.Мудриком [5], які вивчають її у зв'язку з життєвими перспективами особистості і плануванням майбутнього. Дослідник Д.І. Фельдштейн [6] розглядає професійне самовизначення під призмою соціального самовизначення.

К.А.Абульханова-Славська [7, 3], Є.О. Клімов [8], М.С. Пряжников [9] наголошують на зв'язку професійного самовизначення із розвитком особистості.

Підготовка особистості до свідомого професійного самовизначення здійснюється шляхом формування в неї особистісної профорієнтаційної позиції, що визначається відповідною спрямованістю і розвитком когнітивної, потребно-мотиваційної та емоційно-вольової сфери особистості.

І.С. Кон стверджує, що питання "Хто Я?" означає у юнацькому віці здебільшого перспективи і можливості: "ким я стану", "що трапиться зі мною у майбутньому". Тобто, думки про майбутнє стають переважаючими, а плани на майбутнє не вичерпуються питанням "ким бути?", а також тягнуть за собою іншу проблему "яким бути?" [10].

На думку М.Р. Гінзбурга, необхідність самовизначення, як особистісного, так і професійного, певною мірою детермінована вимогами суспільства, але доводить, що самовизначення також детермінується внутрішньою логікою психічного розвитку особистості і пов'язано з потребою у самореалізації, яка загострюється у юнацтві. Саме тому воно включено в систему уявлень особистості щодо перспективи у часі і тісно пов'язано з її життєвими планами. Очевидність зв'язку самовизначення з потребою особистості у самореалізації пов'язана із певною психологічною основою особистісного самовизначення на даному етапі розвитку особистості в усвідомленні та активній реалізації в житті. [3].

Проблеми, котрим присвячується дана стаття, пов'язані з потребою збільшення значення профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах після переходу на 12-річний термін навчання.

Трудове виховання в сучасній школі - це педагогічна діяльність, що спрямована на формування в учнів готовності до праці в умовах ринку. Вона передбачає:

- Розвиток в учнів широкого діапазону індивідуальних і соціальних мотивів трудової діяльності (моральних, матеріальних, пізнавальних, естетичних та інших).

- Допомогу педагога у визначенні учнем суб'єктивних цілей праці, що відповідають мотивам його діяльності і особистим можливостям.

- Формування у школярів уміння враховувати умови праці, необхідні для успішного досягнення визначених цілей: зовнішніх (особливості

навколишнього середовища) і внутрішніх (наявність знань, умінь, навичок, трудового досвіду, здібностей тощо).

- Педагогічну підтримку у самореалізації учнів.

- Спеціальне навчання самоконтролю, самооцінки і самокорекції власної трудової діяльності.

Аналізуючи зміст нової програми 12-річної школи 5-12 класів з дисципліни „Трудове навчання” для загальноосвітніх навчальних закладів, ми бачимо, що саме цьому предмету надана функція формування професійного самовизначення учнів. Згідно з Державним стандартом освітньої галузі „Технологія” в 10-12 класах вводиться новий самостійний предмет „Основи сучасного виробництва”. Такий навчальний предмет передбачає практичне засвоєння технологічних закономірностей перетворюючої діяльності, оволодіння способами, засобами і культурою праці, професійне самовизначення. Цей предмет покликаний забезпечувати формування культури праці, технічної культури, практичних знань, вмінь і навичок, що відображають основні способи, засоби, процеси, результати і наслідки виробничої діяльності. Виходячи із своєї специфіки, предмет „Основи сучасного виробництва” сприятиме формуванню технічно грамотної особистості, підготовки до життя і діяльності в умовах сучасного технічно насиченого суспільства, що і закладено в концепції 12-річної школи.

Готовність учнів до вивчення цього предмету формується в 5-9 класах. Так, в 5-6 класах учні ознайомлюються з проектно-технологічною діяльністю, базуючись на знаннях з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності, а вже в 7 і 8 класах програмою передбачено обов'язкове виконання учнями творчих проектів. Під проектом розуміється обґрунтована, спланована і усвідомлена діяльність, спрямована на формування в учнів певної системи творчо-інтелектуальних і предметно-перетворювальних знань і вмінь. Разом з цим здійснюється нескладний економічний і екологічний аналіз виконуваної роботи й проводяться маркетингові операції. Проекти можуть виконуватись індивідуально чи групою учнів. У процесі виконання проектів можуть використовуватись різні види технологій, графічні і дизайнерські роботи тощо. Кожен проект проходить публічний захист. Таке нововведення сприяє розвитку мотивації та інтересу учнів до трудової діяльності, розвиває комунікативні здібності (при захисті роботи), а також формує такі цінності особистості, які

допоможуть зробити успішний вибір власного життєвого та професійного шляху.

В зв'язку з такими змінами в програмі вивчення дисципліни „Трудове навчання” актуалізується роль вчителя, який раніше міг просто переказувати готову інформацію, яка не пов'язана з життям учнів. З новою програмою виникла потреба в використанні нових методик навчання, які б активізували пізнавальні потреби учнів та спонукали їх до прояву ініціативи в навчальній діяльності.

Метою кожного уроку повинна стати мотивація до нового виду діяльності, яку вчитель може представити як певну проблему, яка викликала б у школярів зацікавлення до вивчення теми уроку. Вчителю необхідно частіше використовувати різні типи уроків, вивчати новітні методики, які б сприяли розвитку професійного самовизначення учнів.

Бажаних результатів можна домогтися, наприклад, використовуючи послідовну роботу на заняттях трудового навчання та позакласних заходах з відповідної теми. Так, наприкінці навчального року можна проводити виставку творчих робіт учнів (технічна праця), та організувати показ моделей та кулінарних виробів, які учні створили своїми руками протягом навчального року (обслуговуюча праця). Такі заходи заохочуватимуть учнів до подальшої трудової діяльності та сприятимуть розвитку мотивації та інтересу учнів до трудової діяльності.

У навчальному процесі вчитель трудового навчання має створити ті умови, при яких підготовка школярів до професійного самовизначення буде відбуватись цілеспрямовано та свідомо. Завданням учителя є постановка кінцевої мети (що я хочу сформувати в учня), визначення вихідних даних (який мій учень сьогодні), форм та методів реалізації педагогічного впливу.

При виборі форм та методів роботи з учнями на уроці особливу увагу необхідно звертати на застосування засобів, що активізують самого учня: ділові, рольові ігри, аналіз конкретних виробничих ситуацій, проблемний виклад матеріалу та інші.

Використовуючи ділові, рольові та інші ігри як засіб розвитку творчої активності учнів, учитель вирішує ряд завдань:

- цілеспрямовано знайомить школярів із змістом професії;
- розкриває учням специфіку професійної діяльності;
- розвиває вміння співвіднести свої інтереси і здібності з вимогами

професії;

- досягає відповідності навчальних та пізнавальних інтересів з професійними;

- формує активну позицію школярів в оволодінні професією, виховує потребу реалізувати свої інтереси в діяльності.

Теоретична частина уроків трудового навчання, що пов'язана з вивченням широкого обсягу відомостей про техніку, технологію, організацію й управління виробництвом, може бути використана для ознайомлення учнів із різними трудовими процесами, з особливостями й умовами праці представників різних професій та практичного ознайомлення з ними.

У процесі практичної роботи (а на неї відводиться не менше 75 % навчального часу) учні набувають спеціальних умінь та навичок, завдяки чому вони мають можливість безпосередньо знайомитися з багатьма професіями різних галузей виробництва. Важливо зазначити, що це знайомство не споглядалне, адже оволодіння певними трудовими прийомами, виготовлення передбачених навчальною програмою об'єктів праці дає змогу учням задовольнити свої інтереси, переконатись у власних можливостях, глибше „зануритись” у зміст тієї чи іншої професії.

Урок трудового навчання може вирішувати досягнення трьох профорієнтаційних цілей:

- інформаційної – знайомити учнів з профінформаційними матеріалами, необхідними для формування у них знань про світ професій;

- виховної – формувати в учнів позитивне відношення та готовність до свідомого вибору професії;

- діагностичної — на уроках трудового навчання вчитель має можливість спостерігати за практичною діяльністю кожного учня, бачити його ставлення до виконуваної роботи, оцінювати інтереси й здібності.

Саме учитель трудового навчання, спостерігаючи за працею учнів, може виявити здібності кожного з них до тієї чи іншої професії. Зміст й особливості профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання в першу чергу визначаються віковими особливостями учнів.

Професійне самовизначення учнів на уроках трудового навчання в основній школі може здійснюватися шляхом проведення бесіди або розповіді, демонстрації наочних матеріалів тощо.

Бесіда завжди повинна бути логічним продовженням навчального

матеріалу, який вивчається, і готується заздалегідь за визначеним планом, що відображає структуру професіограми або окремі її складові частини. Учні дається завдання: зібрати інформацію з даної професії на підприємстві, в організації, на фірмі, у своїх родичів, знайомих, використовуючи літературні джерела. Це дає можливість жвавіше провести бесіду, оскільки учні є не тільки слухачами, а й активними учасниками, які пізнали деякі секрети певної професії, під час бесіди учні повинні отримати максимум інформації про професію, зацікавитись нею. Важливо у процесі бесіди демонструвати різне обладнання, інструменти, пристрої, вироби, показувати фотографії, демонструвати різні прийоми роботи, які розкривають найбільш привабливі сторони даної професії. Потрібно підкреслювати творчий характер праці в даній сфері діяльності.

Такі бесіди про професії продовжуються і на лабораторно-практичних та практичних заняттях у вигляді коротких профорієнтаційних коментарів.

Беручи до уваги вище наведений матеріал, можна зробити висновок, що провідна роль формування професійного самовизначення учнів в загальноосвітніх навчальних закладах належить предмету «Трудове навчання». Тому вчителям потрібно приділити увагу використанню нових методів та прийомів навчання, які б сприяли виробленню мотивів та інтересів до певних видів професій.

Список використаних джерел

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа).
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. труды. - М.: Воронеж, 1995 – 352с.
3. Гинзбург М.Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема // Вопросы психологии. – 1998.-№2. – С.19-27
4. Головаха Е.И. Жизненные перспективы и профессиональное самоопределение молодежи.- К.: Наукова думка, 1988. – С. 142.
5. Мудрик А.В. Современный старшеклассник: проблемы самоопределения.- М.: Знание, 1977. – С. 64.
6. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды / Д.И.Фельдштейн.-2-е изд. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2004. – С. 94-124.

7. Альбуханова–Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 335 с.
8. Климов Е.А. Человек и профессия. - Л., 1984. – 141с.
9. Пряжніков М. Особиста професійна перспектива. / Психолог. – №16. – 2004. – С.6-8.
10. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание. – М.: Политиздат, 1985. – 244 с.
11. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді. Посібник /За ред. М.П.Тименка. – К., 2001. – 152 с.
12. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання: Частина 1. Теорія трудового навчання. – К.: РННЦ „Дініг”, 2000. – 248 с.
13. Програма курсу „Трудове навчання” для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класи. – К., 2005. – 255 с.

Солончук Т. А.,
вчитель трудового навчання
та інформатики КЗШ №110,
м.Кривий Ріг

СИСТЕМА ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

В этой статье раскрывается концепция системы профориентационной работы в школе как органической составной части процесса формирования личности учащегося, выражающаяся в наличии определенных знаний, умений и качеств личности, необходимые для сознательного выбора профессии.

In this article the conception opens up of the system of vocational orientation work at school as organic component part of process of forming of personality of studying, expressed in presence definite knowledges, abilities and qualities personalities, necessary for the conscious choice of profession.

Проблема професійного самовизначення, професійної орієнтації та життєвих планів молоді є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІст. сказано: „В Україні необхідно створювати умови для розвитку самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя” [2, с.7]. Допомогти учню самовизначитися – означає сформувати в нього внутрішню готовність і потребу самостійно, свідомо намічати й обирати шляхи